

Det almenpædagogiske samarbejdsprojekt mellem de fynske gymnasier

STUDIIEP LANEN

– *et arbejdsredskab*

Det pædagogiske samarbejdsprojekt mellem de fynske gymnasier har til formål at sikre en fælles pædagogisk udvikling gennem samarbejde om almenpædagogiske emner. Projektets arbejdsgruppe består af rektor Claus Jensen (FG), rektor Lene Pind (To), ledende inspektør Peter Møller (SG), ledende inspektør Asger Rasmussen (Fyns HF) samt to lærerrepræsentanter: Susan Mose (NG) og Anne Kirsten Pettitt (VG).

STUDIEPLANEN

Af Susan Mose & Anne Kirsten Pettitt

s. 2	Forord
s. 4	Om studieplanen: Formål og funktion
s. 4	Hvorfor studieplan?
s. 4	Hvad kan studieplanen?
s. 6	Studieplanen i brug
s. 6	Studieplanen ifølge bekendtgørelsen
s. 7	Studieplanens tilblivelse
s. 8	Studieplanens tre dimensioner
s. 9	Kompetencekatalog
s. 9	Studieplanens tre niveauer
s. 10	Intenderet og realiseret studieplan
s. 10	Studieplanen i grundforløbet
s. 11	Studieplanen i studieretningsforløbet
s. 12	Studieplan og studierapport
s. 12	Elevindflydelse
s. 14	Forslag til den konkrete udformning
s. 14	Uddybning af studieplanens tre niveauer
s. 15	Eksempel på niveau 2
s. 18	Forslag til lay-out for en hjemmeside
s. 19	Kompetencekatalog
s. 20	Skriftlig udtryksfærdighed
s. 20	Forslag til fælles skolemateriale
s. 21	Bilag
s. 21	Bilag 1: Fra bekendtgørelsen
s. 24	Bilag 2: Oversigt over "Note til almen studieforbereelse"
s. 25	Bilag 3: Oversigt over de større skriftlige opgaver i stx-forløbet

Bemærk:

Hæftet kan downloades fra den almenpædagogiske samarbejdsgruppes hjemmeside:
www.gympaed-fyn.u-net.dk

Forord

Den *almenpædagogiske arbejdsgruppe* udsendte i maj 2004 et hæfte om teamsamarbejde, der byggede på de erfaringer, der var opsamlet gennem flere års fællesfynske kurser om arbejdet i lærerteam. Studieplanen er i bekendtgørelsen beskrevet som lærerteamenes planlægningsværktøj i arbejdet med at koordinere fag og flerfaglige forløb, så eleverne over de tre år i gymnasiet udvikler studiekompetence. Dette hæfte kan derfor opfattes som en naturlig fortsættelse af de fynske gymnasiers samarbejde og vidensdeling om lærerteamarbejdet – men med den væsentlige forskel, at der for studieplanen endnu hverken er praksis, kursuserfaringer eller anden litteratur at bygge på.

Hæftet er endvidere udarbejdet i en periode, hvor der løbende kommer nye oplysninger om projekter, der har til formål at udvikle elektroniske værktøjer til arbejdet med studieplanen. Først og fremmest er der planlagt et samarbejde mellem UVM og UNI-C om udvikling af et web-baseret system, der lever op til bekendtgørelsens beskrivelse af studieplanen og til kravene i loven om åbenhed og gennemsigtighed. Dette system er ifølge de foreløbige oplysninger klar til skolernes brug i august-september 2005. Desuden er der en bekendtgørelsesvejledning på trapperne, som også omhandler lærerteam og studieplan.

Hæftets tilblivelse i denne særlige situation har haft betydning for vores valg af fokus og vægtning af indhold på følgende måde:

- Vi har taget udgangspunkt i en grundig læsning af bekendtgørelsens paragraffer om studieplanen, først og fremmest §§60-66, og hæftet kan opfattes som en loyal udfoldelse af bekendtgørelsens anvisninger.
- På baggrund af denne læsning har vi lagt vægt på at beskrive den sammenhæng, studieplanen indgår i – herunder forholdet mellem de forskellige aktører, der er involveret.
- Fokus ligger desuden på at tydeliggøre det potentiale, der er i studieplanen – dvs. at vi også kaster et blik på de udviklingsmuligheder, der kan skimtes i bekendtgørelsen, men som ikke nødvendigvis realiseres det første år.
- Vi har neddrolet overvejelser over den konkrete elektroniske udformning af studieplanen – og i stedet givet et bud på hvilke indholdspunkter, den kan indeholde.
- Studieplanen hænger tæt sammen med evalueringsplanen – men i betragtning af de manglende erfaringer med begge disse planlægnings- og styringsværktøjer har vi (i denne omgang) udeladt overvejelser over denne sammenhæng.

Det er vigtigt, at der i arbejdet med studieplanen tages højde for den enkelte skoles særlige kultur og erfaringer (fx med lærerteam). Hæftets formål er at give et bud på indhold, udvikling og ansvarsfordeling, som forhåbentlig kan virke som inspiration i skolernes arbejde. En rød tråd i vores beskrivelse er de tre niveauer i studieplanen, som gør det muligt at opfylde bekendtgørelsens krav, men som samtidig giver fleksibilitet mht. detaljeringsgrad. Dette vil især være vigtigt i de første år, mens der indhøstes erfaringer mht. studieplanens brug i dagligdagen.

Vi takker Undervisningsministeriet for støtte til udarbejdelsen af dette hæfte.

Susan Mose & Anne Kirsten Pettitt
Lærerrepræsentanter i den almenpædagogiske arbejdsgruppe
Marts 2005

En bygning vi rejser

Tidligere har vi som autonome lærere primært arbejdet efter det enkelte fags egen logik og efter en opfattelse af progression, som har ligget indlejret i fagets tradition. Det har for det meste været overladt til eleverne selv at opdage mønstre og sammenhænge mellem fagene - og på højere niveauer overladt til Undervisningsministeriet at sørge for, at fagenes bidrag passede sammen. Vi kommer altså fra en tradition med mange dygtige, enkeltstående fagfolk og en ringe udviklet tradition for helhedstænkning forankret på den enkelte skole.

Det centrale i den nye ambition er, at vi som lærere skal opfatte det som en fælles forpligtelse at føre eleverne igennem gymnasieforløbet. Vi skal på én gang hver især tilgodese en faglig tradition og sørge for at samordne alt, som med fordel og fornuft kan organiseres i fællesskab.

Det er derfor nærliggende at se sig om efter inspiration fra andre sektorer, hvor veldefinerede fagligheder eller stærke specialer har skullet samvirke.

I forbindelse med et større byggeprojekt vil der indledningsvis blive ofret stor omhu på i samarbejde med arkitekter og ingeniører at udforme både et overordnet og et mere detaljeret tegningsmateriale, som underentreprenører og håndværkere kan forholde sig til. Dernæst vil der blive sat betydelige ressourcer ind på en hensigtsmæssig projektstyring. Der skal udarbejdes tidsplaner for levering af byggematerialer, for jordarbejder, pilotering, opførelse af bærende konstruktioner, støbning af tværgående betondæk, fremføring af nødvendige installationer etc. Normalt vil man tidsfæste en række milepæle i projektet, så man kan sikre at planen holder.

I det daglige arbejde på byggepladsen, vil de enkelte fagfolk jævnligt samles til byggemøder, hvor de beskriver deres fremskridt og status i forhold til planen, afklarer og tilpasser detaljer i tegningsmaterialet og sikrer den nødvendige, smidige koordination, så folkene ikke går i vejen for hinanden, og man skal lave allerede udført malerarbejde om igen, fordi man har glemt, at der skal fræses ledninger ind i væggene.

De involverede fagfolk har respekt for hinandens faglighed og de behov, der udspringer af denne, men har også fuld forståelse for, at en stadig koordination (og sommetider improvisation) er nødvendig, hvis arbejdet skal glide planmæssigt frem.

Fra en helt anden verden:

På et hospital skal en lang række veldefinerede specialer og fagligheder samvirke for at sikre patienten den optimale pleje. Også her er man nødt til at lægge behandlingsplaner og i det daglige at kommunikere på tværs gennem morgenkonferencer, stuegang og elektroniske patientjournaler. Der går ikke noget fra den enkelte fagperson gennem dette; tværtimod er det med til at skabe det (livsnødvendige) overblik og til at sikre den nødvendige kvalitet i patientbehandlingen.

Vi har hverken med byggepladser eller patienter at gøre, men vi skal i gang med at udvikle en stærkere tradition for at samvirke om den opgave der er vores. Dette behøver ikke på mindste måde at trække fra i vores faglighed; tværtimod kunne det måske hjælpe os til at løse opgaven endnu mere professionelt. Studieplanerne er et helt nødvendigt værktøj til dette.

Om studieplanen: Formål og funktion

Hvorfor studieplan?

I arbejdet med udformningen af gymnasiereformen har ideen om uddannelsens helhed været en hovedpointe (se fx §1, stk. 1 og 5 i bekendtgørelsen af 15.12.2004, bilag 1).

Atomiseringen af skolens budskab (informationsekspllosionen plus 5-10 lærerdagsordener og 20-30 elevdagsordener) skaber flimmer og stress. Team skal sikre oplevelsen af fokus og arbejdet på overordnede mål.

Peter Harder (Idemøde i Odense, jan. 2004)

Baggrunden for denne pointe er bl.a. ønsket om at give eleverne et sammenhængende fagligt landkort og derved en dybere forståelse. I den nuværende ordning er den faglige sammenhæng ofte opstået for eleverne i forbindelse med eksamenslæsningen i 3.G., men det har altså været elevernes eget initiativ at se helhed og mønstre mellem de faglige elementer. Tanken er nu, at lærergruppen eksplicit medtænker helheden i undervis-

ningsplanlægningen. Som Peter Harder gør opmærksom på, er der mange dagsordner i spil i en gymnasieklasse. Studieplanen kan medvirke til, at gymnasiets dagsorden beskrives tydeligt og sættes i fokus, så eleverne er klar over, hvilke krav, der stilles til dem. Den faglige og pædagogiske helhed betyder, at undervisningen ikke mere udelukkende kan planlægges individuelt af den enkelte faglærer. Helhed og samspil kræver koordinering. I bekendtgørelsen sker det gennem organisering af lærerteamsamarbejde.

Hvad kan studieplanen?

Det er på denne baggrund studieplanen skal ses. Den er lærerteamenes arbejdsredskab, der skal holde sammen på de enkelte læreres og fags aktiviteter, så de får mulighed for at understøtte hinanden. Studieplanen bliver dermed et krydsfelt i organisering af undervisningstilrettelæggelsen.

Netop derfor er det vigtigt at studieplanerne ikke bliver et udvendigt ritual, men et praktisk redskab, der viser sin nytte i dagligdagen. Det betyder bl.a. at den tid, der bruges på den fælles planlægning, samtidig bør medføre erstatning af planlægning, der hidtil er foregået individuelt. Et nærmere blik på den koordinering, der bliver nødvendig, viser, at listen af arbejdsopgaver er kompleks, kan virke uoverskuelig – og kalder på strukturering og fastholdelse som en vej til kompleksitetsreduktion.

Ideskabende

Studieplanen kan i bedste fald give et overblik, der kan give ny indsigt. Den kan potentielt afdække områder, hvor samarbejde er frugtbart, men som har været skjult, fordi vi ikke har været tvunget til at beskrive, hvad vi gør. En visualisering af undervisningens indhold vil kunne være ide-genererende mht. hvilke muligheder, der er for videreudvikling af samarbejde om undervisning.

Hvad kan studieplanen?

- Overblik og sammenhæng
- Kontinuitet
- 'Huskeseddel'
- Tydeliggørelse → refleksion
- Koordinering: mange aktører

Hvis studieplanen ikke var krævet, blev vi nødt til at opfinde den!

Fagenes rolle og vægt

Desuden vil studieplanen tydeliggøre de enkelte fags rolle og vægt i de projekter, hvor flere fag indgår, så man sikrer, at alle fag får deres kernefaglighed i spil over de tre år. I læreplanernes afsnit 2.1 beskrives de faglige mål. Med studieplanen bliver det nu muligt at overskue, om der sker en rimelig inddragelse af og vekslen mellem de faglige mål i den samlede række af flerfaglige forløb – både i Almen Studieforbereelse og i studieretningernes øvrige faglige samarbejde.

En faggruppeopgave:

- at formulere, hvorledes faget kan fungere som platform i et samarbejde.
- at formulere spørgsmål, faget ikke selv kan besvare
- at kunne opfatte andre fags spørgsmål og give svar på dem

Efter Svend Erik Larsen i *Uddannelse*, 10, 2002

Det kan i denne sammenhæng være en opgave for faggrupperne i fællesskab at nærlæse læreplanerne, og 'oversætte' dem til praktiske undervisningsforløb – en opgave, der i første omgang trænger sig på for grundforløbsfagene. Et aspekt af dette arbejde er desuden at overveje, hvordan man kan fortælle sit fag, så dets placering i helheden – dets forhold til, dialog med, grænseflader til andre fag – bliver klar for eleverne. Som citatet fra

Svend Erik Larsen viser, bliver opgaven bl.a. at formidle fagets grundlæggende problemstillinger til andre fag, og forstå andre deltagende fags problemstillinger. En inspiration til dette arbejde kan findes i "Note til almen studieforbereelse", hvor de tre hovedområders identitet er beskrevet. (Noten fulgte med udkastet til læreplanen til Almen Studieforbereelse og er nu overflyttet til vejledningen. En oversigt over dens indhold kan findes i bilag 2.)

Progression

Samtidig giver studieplanen lejlighed til at arbejde bevidst med progression både mht. fagligt indhold og arbejdsformer. Den kan derfor udnyttes som en lejlighed for lærerne til at definere, hvad der karakteriserer faget på de forskellige niveauer af forløbet. Hvad er det, der adskiller en dansktime eller en matematiktime i 1.G. fra en 3.G. time mht. fagligt indhold og tilrettelæggelse? For eleverne betyder en sådan eksplicit progressionsbeskrivelse, at kravene til dem tydeliggøres – en væsentlig forudsætning for, at alle elever får mulighed for at knække den gymnasiale kode.

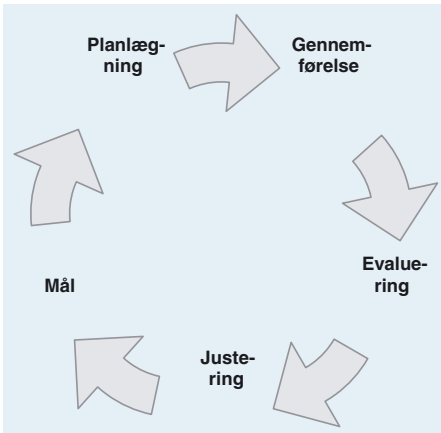
Progressionsbeskrivelsen kan evt. bygge på en fælles skolebeskrivelse, der ekspliciterer udviklingsvejen fra elev til studerende: Hvilke milepæle er der? Og hvilke redskaber kan bruges på forskellige steder på udviklingsvejen? Denne beskrivelse kan have form af et lokalt kompetencekatalog, som alle fag og forløb kan bygge på – og som lærerteamet er forpligtet til at inddrage i studieplanen. (Om kompetencekatalog: se desuden side 9-19).

Bindeled

Da studieplanen offentliggøres på skolens hjemmeside, er det muligt for eksterne interessenter (forældre, skolebestyrelse, censorer, uvm.) at orientere sig i, hvordan bekendtgørelsens bestemmelser realiseres på skolen. Men endnu mere nødvendig er studieplanen i det daglige arbejde. Her vil den fungere som bindeled både internt i teamet og mellem team og omverden, dvs. i forhold til ledelsen, klassens lærere, andre team og eleverne. Som den indledende byggemetafor antyder, er gennemsigtighed og overblik væsentlige for realiseringen af det kvalificerede samspil, der iflg. lovens intentioner er en forudsætning for udviklingen af studiekompetencer. Vi skal ikke bygge et hus, og vi skal ikke helbrede patienter, men vi skal gøre elever studieforberejede.

Studieplanen i brug

Studieplanen ifølge bekendtgørelsen

Studieplanen introduceres i bekendtgørelsens kapitel 6 (§§60-66), hvor dens indhold, funktion og aktører beskrives. Paragrafferne starter med helt overordnet at slå fast, at studieplanen skal omfatte undervisningens 3 faser: planlægning → gennemførelse → justering – og at den involverer alle fag og lærere omkring en klasse. Evalueringsfasen mellem gennemførelse og justering tager evalueringsplanen sig af (§107), og der er således en tæt sammenhæng mellem de to planer. Desuden indeholder bekendtgørelsen eksempler på konkrete aspekter, der skal medtages, fx IT-kompetencer, Almen Studieforbereelse og mundtlig og skriftlig udtryksfærdighed.

Endelig fastlægges en rollefordeling mellem rektor og lærerteam som omdrejningspunkt for arbejdet med studieplanen. Senere i bekendtgørelsen beskrives andre lærerteamopgaver, som relaterer til studieplanen: koordinering og evaluering af det skriftlige arbejde og undervisningsbeskrivelser. I bilag 1 findes alle de relevante paragraffer aftrykt.

Studieplanen i bekendtgørelsen: En sammenskrivning af §§60-66

GENERELT:

- Plan for undervisningens **planlægning, gennemførelse, (evaluering), justering** i den enkelte klasse → alle klassens fag og lærere
- Formidles løbende på skolens hjemmeside

AKTØRER:

- Elever, lærere, lærerteam, rektor

KOMPETENCER:

- Progression og variation i arbejdsformer (bl.a. projektarbejde, virtuelle forløb, ekskursioner)
- Tydelige mål for elevernes faglige, almene og personlige kompetencer
- Håndtere egne læreprocesser
- Mundtlig og skriftlig udtryksfærdighed
- IT-kompetencer

FAG OG FAGLIGE SAMSPIL:

- Særfaglige mål
- Sammenhæng mellem enkeltfaglige og flerfaglige forløb
- Almen Studieforbereelse, Almen Sprogforståelse, Naturvidenskabeligt grundforløb

KOORDINERING:

- Jævn fordeling af elevernes arbejdsbyrde – inkl. det skriftlige arbejde

EVALUERING:

- Studieplan ↔ Evalueringsplan

Samlet kan studieplanen således opfattes som en konkretisering af en række af reformens centrale intentioner: fagligt samspil, undervisningens helhed, progression, variation i arbejdsformer og udvikling af studiekompetence.

Studieplanens tilblivelse

Hvad betyder "Rektor fastlægger ..." ??

Mål

Målene i bekendtgørelsen og læreplanerne 'oversættes'
(PR/pædagogisk udvalg/reformudvalg/...
+ faggruppediskussioner)

Udarbejdelse af fælles rammer for studieplanens udformning og realisering med skelen til målene → skolens **studieplanskoncept**.

Studieplan

At få undervisningens organisering og målene
til at hænge sammen

Lærerteamene udformer studieplanen for det enkelte grundforløb/studieretning efter skolens fælles studieplanskoncept og med inddragelse af klassens lærere og elever.

Rektor fastlægger ...

Teamsamtale med rektor (eller ledelsesrepræsentant)
Studieplanen holdes op mod målene og de fælles rammer.
Sparring, refleksion, evaluering

Ifølge bekendtgørelsen er det rektor, der "**fastlægger**" studieplanen "*efter drøftelse med den enkelte klasses lærerteam.*" I praksis kan det ske ved at skolen definerer fælles rammer for arbejdet med studieplanen, herunder en klar ansvarsfordeling, således at alle ved hvem, der har ansvaret for studieplanens forskellige arbejdsområder. Dette **studieplanskoncept** ligger således til grund for alle lærerteams arbejde med studieplanen.

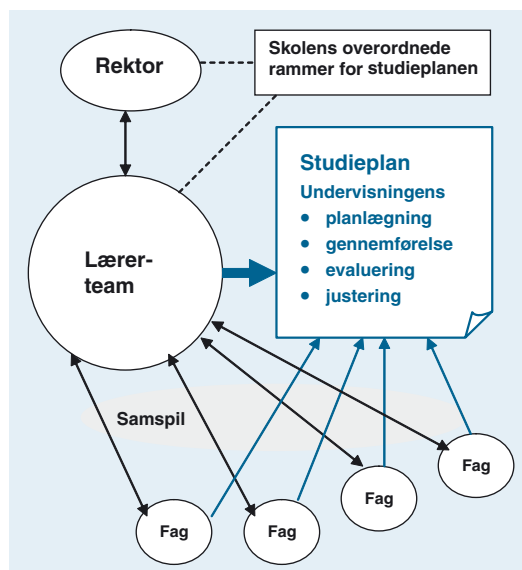
Man kan herefter forestille sig, at arbejdet gennemløber de tre trin beskrevet i kassen flere gange. Efterhånden som skolen opbygger en erfaring med studieplanen kan de oprindelige rammer revideres. Rektor fungerer som lærerteamenes sparringspartner, og følger med i arbejdet – bl.a. for at sikre at gode ideer spredes til andre team.

En model for samarbejdet mellem studieplanens aktører kan se således ud:

De blå pile indikerer, hvem der skriver i studieplanen. Lærerteamet er hovedansvarlig for koordinationen af kompetenceudviklingen, de faglige samspil og den vigtige kobling mellem de to. Faglærerne udfærdiger beskrivelser for de specifikke forløb i fx almen studieforberedelse og desuden "*de særfaglige mål*" for de enkelte fag.

Boblen med 'Samspil' indbefatter formaliserede samarbejder, som fx i Almen Studieforberedelse, såvel som mindre formaliserede former for samspil, hvor to fag samarbejder om et fælles stofområde.

Udover indholdet (*hvad*) skal lærerteamet også sikre, at der sker en variation og progression i de arbejdsformer, der benyttes (*hvordan og hvornår*).

Studieplanens tre dimensioner

Når man ser på de områder, der skal beskrives i studieplanen, bliver det klart, at det er nødvendigt at tænke tre-dimensionalt, idet koordineringen drejer sig om både *hvad* der arbejdes med i undervisningen, *hvordan* der arbejdes med det, og *hvornår* i forløbet det skal ske. Med henvisning til læreplanerne betyder det, at man skal sammenlægge afsnit 2 (faglige mål og stof) med afsnit 3 tilrettelæggelse (inkl. progression).

Hvad-dimensionen defineres af læreplanernes pkt. 2.1. Her udpeges fagenes og de tværfaglige forløbs faglige mål. Selvom pensum-indberetningerne er afskaffet, skal der stadig udarbejdes undervisningsbeskrivelser, over hvilke stofområder, emner og forløb, der er arbejdet med. Endvidere skal det – når det er relevant – sikres, at fagene i en studieretning samarbejder, hvis de har indholdselementer til fælles, som med fordel kan koordineres.

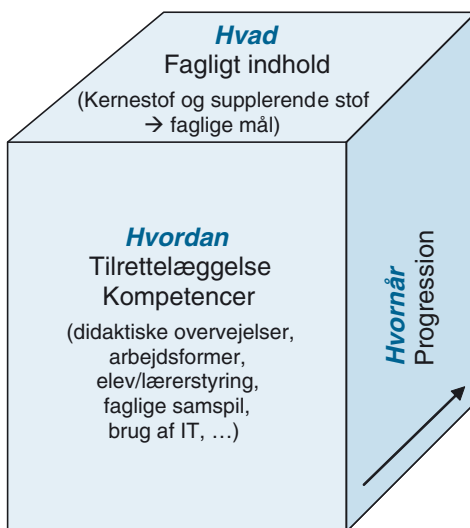
Hvordan-dimensionen refererer til rækken af arbejdsformer, som eleverne skal blive fortrolige med i gymnasieforløbet. Arbejdsformerne i de enkelte fag skal koordineres, blandt andet for at sikre variation i undervisningen.

Hvornår-dimensionen har at gøre med den progression (både med hensyn til indhold og arbejdsformer) som undervisningen stræber efter at realisere. Progression er svaret på, hvordan udviklingen fra elev til student kan planlægges. Udfordringen mht. den faglige progression ligger blandt andet i at definere nogle progressionskriterier, der kan hjælpe til at fastholde bevidstheden om forskellige taksonomiske niveauer. Desuden kan den faglige progression beskrive faglige delmål som stationer på vejen fra elev til studerende, så det konkretiseres for eleverne, hvad der forventes af dem på de forskellige stadier.

Mht. progression i arbejdsformer drejer det sig om i grundforløbet at introducere *de gymnasiale arbejdsformer*. Progressionen videre i gymnasieforløbet kan ses som en spiral, hvor arbejdsformerne naturligvis er repræsenteret på alle stadier, men hvor eleverne i stigende grad selv definerer rammerne og efterhånden også medvirker i overvejelser over, hvilke arbejdsformer der egner sig til et givet stof og fagligt mål.

Med til 'hvordan'-dimensionen hører desuden at få angivet, hvordan forløbene rent konkret planlægges og placeres, så der bliver den fornødne sammenhæng mellem fx de tre tværgående forløb og fagene i grundforløbet og senere mellem Almen Studieforbereelse og fagene i studieretningsforløbet.

I den praktiske udformning af studieplanen er en af udfordringerne at få beskrevet sammenhængen mellem de tre dimensioner.

Kompetencekatalog

Bekendtgørelsens definition af elevernes studiekompetence tager tråden op fra Udviklingsprogrammet for fremtidens ungdomsuddannelser. I §63 fastslås det, at studieplanen skal sikre "tydelige mål for elevernes opbygning af faglige, almene og personlige kompetencer", og det understreges, at formålet med kompetenceudviklingen er at fungere som **forudsætning** for faglig fordybelse (faglige kompetencer), studiekompetence (almene kompetencer) og personlig udvikling (personlige kompetencer). Desuden er der en direkte forbindelse til kravet om lærerteamets planlægning og koordinering af variation og progression i arbejdsformer (bl.a. §62 og §72) – som en af metoderne til udvikling af studiekompetence.

Flere skoler har allerede udviklet et fælles kompetencekatalog for skolen. Med reformens krav om samspil bliver dette endnu mere påtrængende, bl.a. som forudsætning for et skift fra grundforløb til studieretning og den senere koordinering på studieretningerne mellem studieretningsfag og valgfag – specielt for elever, der læser et fag på 2 niveauer samtidig.

Studiekompetencer opbygges gennem et samspil mellem

- **faglige kompetencer**
fx faglig viden, faglige færdigheder - herunder beherskelse af faglige metoder og bevidsthed om egne faglige læreprocesser
- **almene (tværfaglige) kompetencer**
fx analytiske evner, beherskelse af forskellige arbejdsformer, kommunikative færdigheder samt evne til at kunne overskue, strukturere, tage stilling til og formidle et materiale på en relevant og forståelig måde
- **personlige kompetencer**
fx selvstændighed, selvtillid, initiativ, ansvarlighed og kreativitet, samt
- **sociale kompetencer**
fx evne til at deltage i demokratiske beslutningsprocesser, samarbejdsevne, åbenhed og omgængelighed.

Udviklingsprogrammet for fremtidens ungdomsuddannelser, 1999

Denne præsentation af de fire kompetencer kan evt. danne udgangspunkt for skolens fastlæggelse af et fælles kompetencekatalog.

En videreudvikling af listen fra udviklingsprogrammet kan findes i folderen om grundforløb, udarbejdet af fire københavnske privatskoler (folderen kan downloades fra <http://www.bagkost.dk/grundforlob/>). På side 19-20 findes desuden et eksempel på et kompetencekatalog til inspiration.

Studieplanens tre niveauer

I en præsentation på rektormødet i november 2004, som kan findes på undervisningsministeriets hjemmeside (<http://us.uvm.dk/gymnasie/almen/reaktor/program04.htm?menu-id=150505>), præsenterede undervisningsinspektør Claus Helmann Christensen, UVM, en opdeling af studieplansarbejdet i **tre niveauer**, som kan skitseres på følgende måde:

Niveau 1:	Fælles koncept for skolen	Ledelsesansvar	Offentliggøres på hjemmesiden
Niveau 2:	Semesterplaner for hele klassen	Teamansvar	Offentliggøres på hjemmesiden
Niveau 3:	Aktivitetsplaner for fag og forløb	Læreransvar	Skoleinternt, fx på konference

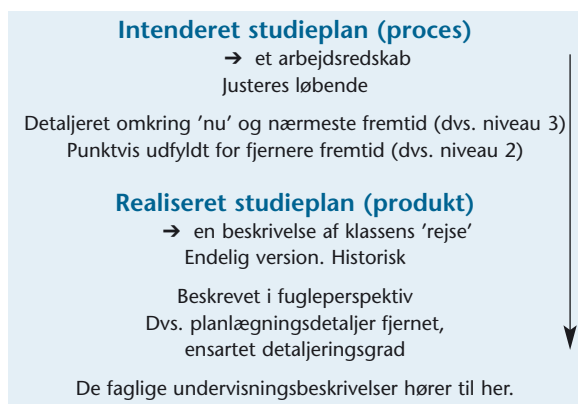
(Bemærk: Fremhævelsen af det midterste niveau indikerer, at niveau 2 i bekendtgørelsens forstand udgør den egentlige studieplan)

Tanken om en niveaudeling giver mulighed for god fleksibilitet mht. detaljeringsgrad, adgang og hyppighed af opdatering.

I bekendtgørelsens § 64 fremgår det at "studieplanen skal formidles løbende på skolens hjemmeside i overensstemmelse med lov om gennemsigtighed og åbenhed i uddannelserne". Niveau 1 og 2 ligger således på hjemmesiden, mens niveau 3 som udgangspunkt er skoleinternt, og fx kan udformes i konferencsystemet Fronter. Uanset den konkrete elektroniske udformning af studieplanen, er det nødvendigt, at den enkelte skole gør sig overvejelser om ansvarsfordelingen og rettighederne til at redigere i studieplanen på de forskellige niveauer. Niveauerne beskrives yderligere på s. 14.

Intenderet og realiseret studieplan

I forbindelse med pædagogikumkandidaters uddannelsesforløb skelnes der mellem den intenderede og den realiserede uddannelsesplan. En lignende skelnen kan med fordel anvendes i forbindelse med studieplanen.

Den intenderede studieplan er fremadrettet. Den påbegyndes før eleverne har begyndt deres uddannelsesforløb. Den rummer en langsigtet planlægning og koordinering, der fx skitserer hele grundforløbet på et hold. Dette er således en beskrivelse på niveau 2 i form af *semesterplaner*, som løbende offentliggøres på nettet.

Den intenderede studieplan er samtidig et arbejdsredskab, der løbende revideres og udfoldes, efterhånden som de overordnede idéer

og planer konkretiseres. Vi befinder os her på niveau 3, der består af en række mere eller mindre detaljerede *aktivitetsplaner* udformet af både team og faglærere.

Den *realiserede studieplan* er retrospektiv. Den udarbejdes på baggrund af den intenderede studieplan og kan i praksis bl.a. bestå af de *undervisningsbeskrivelser*, der afløser pensumindberetninger. Ifølge §120 skal der foreligge undervisningsbeskrivelser ved afslutningen af grundforløbet og ved afslutningen af hvert skoleår. Beskrivelserne skal dække både fag og flerfaglige forløb.

Studieplanen i grundforløbet: fra folkeskoleelev til gymnasieelev

Ifølge bekendtgørelsen skal eleverne mærke et markant skifte i overgangen fra folkeskolen til gymnasiet. Opgaven i grundforløbet er derfor at indføre eleverne i de gymnasiale arbejdsformer ved at tage udgangspunkt i elevernes erfaringer fra folkeskolen og samtidig tydeliggøre det karakteristiske ved gymnasiets arbejdsformer. Det er klart en fælles læreropgave at definere, hvad der forstås ved '*gymnasiale arbejdsformer*' – både generelt og fag(familie)specifikt, og det er lærerteamets opgave gennem studieplanen at koordinere det 'markante skifte', så grundforløbet kommer til at fremstå som et sammenhængende introduktionsforløb til gymnasiet. I denne planlægning og koordinering er det vigtigt ikke blot at fokusere på emner og forløb, men i lige så høj grad på at præsentere den "gymnasiale arbejdskode" for eleverne.

Elev

peger bagud
mod folkeskolen

”et markant skifte”

Studerende

peger fremad mod de
videregående uddannelser

studiekompetence

Grundforløbet er principielt et afgrænset forløb, hvor eleverne ikke nødvendigvis går på hold med de elever, som de efterfølgende kommer på studieretning med. I praksis vil mange grundforløbshold sikkert blive ført videre i studieretninger med næsten identiske elevsammensætninger. Alligevel stiller muligheden for skift efter grundforløbet særlige krav til planlægningen af indholdet i specielt de særfaglige forløb. Det er eksempelvis ikke hensigtsmæssigt, hvis ét hold afvikler det obligatoriske forløb om mundtlighed i dansk, mens et andet hold venter med dette forløb til starten af studieretningsforløbet. Studieplanen kan bruges til at synliggøre, hvad det enkelte hold har lavet i grundforløbet, således at underviserne, der tager over i studieretningsforløbet let og overskueligt kan danne sig et overblik over, *hvad* et hold har arbejdet med, *hvordan* arbejdet har været tilrettelagt og *hvornår* i forløbet. På den måde kan studieplanen være platformen, der skaber overblik for både ledelse, undervisere og elever.

Desuden kan studieplanen skabe overblik over sammenhængen mellem de tre tværgående forløb og arbejdet i fagene. Mht. *almen sprogforståelse* og *naturvidenskabeligt grundforløb* gælder det fx om at bygge videre på og understøtte emnerne fra disse forløb i henholdsvis sprogfagene og de naturvidenskabelige fag. Det samme gør sig gældende i forbindelse med indføring i mundtlig og skriftlig udtryksfærdighed, hvor grundforløbet kan opfattes som start på en progression – og hvor det er væsentligt, at fagene er klar over, hvordan der er blevet arbejdet med disse kompetencer, så de kan tage tråden op i forbindelse med det faglige arbejde.

Studieplanen i studieretningsforløbet: fra gymnasieelev til studerende

I modsætning til grundforløbet, er fagene i studieretningerne sammensat således, at de har interessante berøringsflader med hinanden. Samarbejdsmulighederne skulle derfor give sig selv. Anderledes kan det imidlertid forholde sig med *relationen mellem studieretningsfag og obligatoriske fag*. Da forløbene i Almen Studieforbereelse lægger op til samspil på tværs af fakulteterne, vil rækken af obligatoriske fag komme til at spille en central rolle, fordi de i nogle studieretninger udgør fag fra fagområder, som ikke er repræsenteret i studieretningsfagene. Studieplanen bliver ligeledes en vigtig brik i beskrivelsen af *sammenhængen mellem fag, som den samme elev modtager undervisning i på to niveauer*. Dette er tilfældet, hvis en elev vælger at løfte en studieretnings matematik på B-niveau til matematik på A-niveau på et valgfag uden for studieretningen.

Også i forbindelse med *studieretningsprojektet* kommer studieplanen til at spille en central rolle, fordi den giver lærere og elever et overblik over hvilke stofområder, den enkelte elev har arbejdet med. (Se bilag 3 for en oversigt over de større skriftlige opgaver i stx-forløbet).

Studieplan og studierapport

Studieplanen skal indfange hele uddannelsesforløbet i en given studieretning, mens studierapporten er et redskab knyttet eksplicit til Almen Studieforbereelse:

Om studierapporten

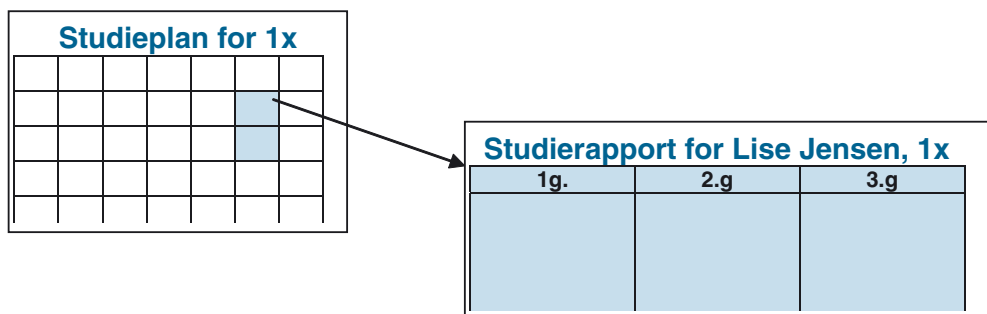
Som led i evalueringen udarbejdes – i samarbejde mellem lærerteam og elever – gennem hele forløbet en studierapport over den enkelte elevs arbejde i almen studieforbereelse.

Studierapporten, der har et omfang på 1-3 sider, skal indeholde en oversigt over:

- de emner, der er arbejdet med
- de fag og faglige hovedområder, der er indgået i arbejdet på hvert klassetrin
- de faglige mål og kompetencemål, der er formuleret i arbejdet med det enkelte emne
- de produktformer, emneforløbene er afsluttet med
- de evalueringsformer, der er anvendt

Fra læreplan for almen studieforbereelse

Som det fremgår af citatet i boksen ovenfor, er studierapporten *individuel*, hvilket betyder, at detaljeringsgraden må være større, fordi det eksempelvis skal fremgå, hvilke tekster den enkelte elev har arbejdet med i en projektperiode. I praksis vil lærerteamet få ansvar for (i samarbejde med rektor, lærere og eleverne) at udforme både studieplan og studierapport. Det vil derfor lette teamets arbejde mærkbart, hvis man vælger at sammentænke klassens studieplan og elevernes studierapporter ved begge steder at benytte den terminologi og struktur, som læreplanen for AS lægger op til.

Elevindflydelse

Det er i flere sammenhænge blevet konstateret, at de mange koordinerede samarbejder med deraf følgende langtidspanlægning ikke harmonerer med elevindflydelse. Det er vigtigt, at skolen gør sig klart, hvor og hvordan elevindflydelsen sikres. Skal der laves et udvalg, hvor repræsentanter for lærere og elever drøfter, hvordan eleverne bliver hørt på skolen? Skal der i stedet være studieretningsmøder for den enkelte studieretning? Under alle omstændigheder tilsiger gymnasieloven, at eleverne skal have forelagt en plan for undervisningen, hvilket i praksis vil sige elementer fra studieplanens niveau 2 og 3.

Elevindflydelsen i grundforløbet bliver øjensynligt mindre udtalt end i studieretningsforløbet, fordi mange faglige forløb vil blive planlagt på skitseniveau, allerede før eleverne er begyndt i 1.g. Det gælder i særlig grad de forskellige obligatoriske grundforløb (Almen Studieforbereelse, Naturvidenskabeligt Grundforløb og Almen Sprogforståelse), hvor en gruppe

pe lærere skal planlægge og koordinere både indhold og arbejdsformer. Man kan forestille sig, at eleverne kan inddrages mere i planlægningen af studieretningsforløbet efter det første halve år. Generelt kan man vel sige, at eleverne ikke får megen indflydelse på de større linier, men at de meget vel kan have indflydelse på afviklingen af den daglige undervisning mht. variation, niveau, materiale etc.

Punkter, som eleverne kan have indflydelse på:

- Delemner inden for et overordnet emne i Almen Studieforbereelse
- Emner i særfaglige forløb med udgangspunkt i fagenes kernestof
- Udformningen af den løbende interne evaluering
- Variationen i arbejdsformer (herunder anvendelse af forskellige produktformer)
- Spredning af arbejdsbelastningen

Forslag til den konkrete udformning

Uddybning af studieplanens tre niveauer

I den konkrete udformning af studieplanen er det vigtigt at tage højde for de 3 beskrivelsesniveauer. Som nævnt består *Niveau 1* af et fælles skolekoncept, der beskriver de overordnede rammer for skolens arbejde med studieplanen. *Niveau 2* (den egentlige studieplan) er lærerteamets ansvarsområde, og består af semesterplaner for den enkelte klasse. De kan fx offentliggøres som en web-side med både eksterne og interne links. Også for dette niveau vil det være oplagt at udforme fælles rammer, så alle lærerteam benytter samme skabelon og samme redigeringsværktøjer. Når det lovede web-baserede system foreligger, vil det være naturligt at tage udgangspunkt i rammerne derfra. *Niveau 3* er lærernes (enkeltfaglige forløb) og lærerteamets (faglige samspil og kompetenceudvikling) ansvarsområde. Her kan ligge mere eller mindre detaljerede aktivitetsplaner, der opdateres hyppigt og som giver de øvrige lærere mulighed for at få indblik i, hvad der sker i det enkelte fag. Også eleverne kan have del i arbejdet med dette niveau.

Niveau 1

Studieplanernes fælles koncept – redigeres af ledelsen

- Beskrivelse af skolens intention med studieplanen
- Overordnede krav til studieplanens udformning (fx punkter, der skal indgå, deadlines for udformning og vedligeholdelse, detaljeringsgrad)
- Ansvarsfordeling mht uddelegering af ledelseskompetence
- Skolens koncept for almen studieforbereelse, almen sprogforståelse og naturvidenskabeligt grundforløb
- Skolens eventuelle kompetencekatalog
- Andet fælles skolemateriale (fx modeller for projektarbejde, udtryksfærdighed, anvendelse af IT, evaluering)

Niveau 2

De konkrete studieplaner – redigeres af klassens lærerteam

- Tidsplan – forløbsoversigt (alle flerfaglige forløb)
- Den *intenderede* studieplan (skal være klar ved skoleårets start) i form af *semesterplaner** for de enkelte fag og faglige forløb, samt deres indbyrdes sammenhæng.
- Beskrivelser af arbejdsformer, variation og progression i undervisningen
- Plan for arbejdet med kompetencekataloget fra niveau 1
- Kalender med fordeling af det skriftlige arbejde
- Oversigt over fordelingen af fag og timer på den pågældende studieretning i grundforløbet og i studieretningsforløbet
- Evalueringsplan – i form af henvisning til skolebeskrivelse
- Den *realiserede* studieplan, herunder links til undervisningsbeskrivelser for fag og faglige forløb samt studierapporter for den enkelte elev i AS.

Niveau 3

Undervisningsbeskrivelser i de enkelte fag og faglige samspil – redigeres af faglærerne

- Mere eller mindre detaljerede *Aktivitetsplaner** for fagene og de flerfaglige forløb (planer for indhold, arbejdsformer og progression) – blandt andet med henblik på koordinering
- Referater af teammøder og klasserådsmøder

* Skemaet nedenunder viser forskellen mellem aktivitets- og semesterplaner mht. detaljeringsgrad og ansvarsfordeling:

Aktivitetsplaner	Semesterplaner
<ul style="list-style-type: none"> • Studieplanens niveau 3 • Tidshorizont er 3-6 uger • Detaljer, fx <ul style="list-style-type: none"> – planlægning af timer – på tekstniveau • Skoleinternt (fx i konferencesystem) • Lærer/lærergruppe-ansvar 	<ul style="list-style-type: none"> • Studieplanens niveau 2 • Tidshorizont er et semester • Overblik, fx <ul style="list-style-type: none"> – planlægning for uger – på emneniveau • Offentlig (på hjemmesiden) • Teamansvar
<p>Såvel undervisningsbeskrivelser som elevernes studierapporter for AS vil trække på oplysninger fra planerne på begge niveauer.</p>	

Eksempel på niveau 2

Nedenstående er et forslag til struktur og indhold i den del af studieplanen, som teamet har ansvaret for, dvs. niveau 2. I undervisningsministeriets udmeldinger lægges der op til, at denne del af studieplanen har et omfang på 1-2 sider. I praksis vil det derfor være nødvendigt at linke både til eventuelle aktivitetsplaner (niveau 3) og det fælles skolemateriale. Eksemplet følges op af en illustration af, hvordan en ugeplan for grundforløbet kan se ud.

	Indhold	Lærere
1	<p>1.x: Plan for grundforløbet Klassens lærere: aa, bb, cc, dd, ab, cd, ef, gh, gg Lærerteam: ab, cd, ef</p>	
2	<p>Tidsplan (se ugekalender for grundforløbet)</p>	
3	<p>Introduktionsforløb Introduktion til klasserumskultur. På hytteturen fokuseres der på gruppedynamik og arbejdsstrategier. Fokus på den gymnasiale kode: eleverne beskriver forskellige arbejdsformer, som de kender dem fra folkeskolen. Med udgangspunkt i dette arbejde tilrettelægges små faglige forløb, der understreger gymnasiets arbejdsformer.</p>	Lærerteamet
4	<p>Emneforløb i Almen Studieforbereelse 1. emneforløb: kropskultur 2. emneforløb: kommunikation og teknologi 3. emneforløb: middelalderen <i>For alle tre emner indskrives desuden en kort uddybende beskrivelse</i> (link til ugekalender for grundforløbet og aktivitetsplaner)</p>	Da, idræt, samf Eng, fy, tysk Hist, bk, mat
5	<p>Almen sprogforståelse (link til fælles skolemateriale, ugekalender og aktivitetsplaner)</p>	aa. bb. Cc,
6	<p>Naturvidenskabeligt grundforløb (link til fælles skolemateriale, ugekalender og aktivitetsplaner)</p>	Dd, ab, gg
7	<p>Sammenhæng mellem undervisningsforløb Dansk og engelsk introducerer i fællesskab forskellige skriftlige genrer (udbydes med konkrete eksempler)</p>	Aa, bb

	Dansk, engelsk og tysk samarbejder om et forløb om eventyret som genre. <i>Uddybes med konkrete teksteksempler i aktivitetsplanerne</i> Fysik, matematik og naturvidenskabeligt grundforløb samarbejder om introduktion til modellering.	Aa, bb, cc Hg, df, sd
8	Arbejdsformer og kompetenceudvikling Introduktionen til de gymnasiale arbejdsformer tager udgangspunkt i skolens fælles materiale (blandt andet kompetencekataloget). Det fremgår af ugekalenderen, hvornår der fokuseres på de forskellige arbejdsformer. Lærerteamet koordinerer.	Alle lærere, se ugekalender for specifik fordeling
9	Skriftlig udtryksfærdighed Arbejdet med elevernes skriftlige udtryksfærdighed følger det fælles skolemateriale. Introduktion til skriftlige genrer: finder sted på blokdagen i uge 40	Lærerteamet
10	Mundtlig udtryksfærdighed Arbejdet med elevernes skriftlige udtryksfærdighed følger det fælles skolemateriale. Introduktion til mundtlige genrer: finder sted på blokdagen i uge 33	Lærerteamet
11	IT-kompetencer Eleverne undervises i introduktionsperioden i brugen af IT i forbindelse med undervisningen. Alle elever skal efter endt undervisning bestå en IT-test, som efterfølgende giver dem brugerrettigheder på skolens intranet og Fronter. Kurset fokuserer kun på basale IT-kompetencer. Med udgangspunkt i skolens IT-kompetencekatalog, udarbejdet af skolens IT-udvalg, er det herefter teamets opgave at introducere eleverne til mere avanceret IT. Uge 34: 2 x 2 lektioner ved datavejlederne Uge 35: 2 lektioner med IT-test. Efterfølgende "opsamlingsheat" Uge 36: IT-kørekort udleveres til alle, som har gennemført testen. Introduktionen til avanceret IT indgår som en del af kompetenceudviklingen i Almen Studieforbereelse. Planen for arbejdet med de forskellige IT-kompetencer fremgår af planen for Almen Studieforbereelse.	Datavejledere, lærerteamet
12	Koordinering af arbejdsbyrde Se: koordinationsskema for elevernes skriftlige afleveringer og større mundtlige oplæg. Se desuden ugekalenderen mht. længerevarende projektforsløb.	Lærerteamet
13	Evaluerings Hvert fag og hvert grundforløb evalueres med brug af skolens <i>elektroniske evalueringsskema</i> (baseret på konferencesystemet Fronter). Evalueringerne finder sted i uge 41 og uge 50, 2005, og følges op af samtaler mellem lærer(e) og hold i de respektive fag. Endvidere evalueres det samlede grundforløb i uge 4, 2006. Denne evaluering følges op af en samtale med holdets lærerteam. I samarbejde med studievejlederen afvikler lærerteamet <i>individuelle samtaler</i> med eleverne. Samtalerne afvikles i uge 44 og fokuserer på elevens trivsel, faglige niveau og engagement.	
14	Rektors godkendelse:	

Ugekalender for grundforløbet

Efterår 2005

Uge	Almen Studieforberedelse	Naturvidenskabeligt grundforløb	Almen Sprogforståelse	Fag	Kompetencer & arbejdsformer
32		Eksperimentelt arbejde i forbindelse med hyttetur	Screening		Gruppeplanlægning af introduktions-tur Klasseadfærdsregler
33			Introduktion til tale og skrift	Blokdag om mundtlig udtryksfærdighed ved lærerteamet	Introduktion til Fronter Mundtlig udtryksfærdighed
34	Optakt til emne 1 (onsdag)	Tema 1	Sprog og kultur	Engelsk følger op på "sprog og kultur"	Introduktion til laboratoriebrug Introduktion til præsentationsprogrammer IT-kørekort
35	Emne 1: Kropskultur			Alle fag fokuserer på mundtlig formidling	Mundtlig formidling Introduktion til gruppearbejde Introduktion til de faglige hovedområder IT-kørekort
36		Tema 1	Introduktion til latin		Informationsøgning IT-kørekort
37		Tema 1	Sproghistorie 1	Dansk følger op på "sproghistorie 1"	Elektroniske ordbøger
38		Tema 2	Grammatik 1: Syntaks	Fysik følger op på tema 2	
39		Tema 2	Grammatik 1: Syntaks	Dansk og engelsk fokuserer på redegørelse og referat	Skriftlig formidling (redegørelse & referat)
40	Optakt til emne 2 (torsdag)	Tema 2	Grammatik 2: Morfologi	Blokdag: Introduktion til skriftlige genrer (lærerteamet)	Naturvidenskabelige modeller Brug af regneark
41	Emne 2: Kommunikation & teknologi				Evaluering (elektronisk)
42					
43		Tema 3	Tekstlæsning i latin 1		
44		Tema 3	Tekstlæsning i latin 2		Evalueringssamtaler

45		Tema 3	Sociolingvistik 1	Taksonomiske niveauer introduceres i dansk og historie	Taksonomiske niveauer (fælles skolemateriale)
46		Tema 4	Sociolingvistik 2		
47		Tema 4	Sociolingvistik 3		
48		Tema 4	Sproghistorie 2		
49	Optakt til emne 3 (tirsdag)	Tema 4	Sprogindlæringsstrategier		Argumentationsformer (fælles skolemateriale)
50	Emne 3: Middelalderen	Slutevaluering	Sluttet og evaluering		Evaluering (elektronisk)
51	Intern evaluering/opgave				

Forslag til layout for en hjemmeside

Hjemmesiden kan fungere som indgang til en studieretning. Punkterne på siden linker til både semesterplaner (niveau 2), aktivitetsplaner for de enkelte fag (niveau 3) og fælles skolemateriale, inkl. skolens studieplanskoncept (niveau 1).

Grundforløb i 1x: *Miljø og Sundhed*. Biologi A, Mat B, Idræt B

Studieretningsbeskrivelse	<ul style="list-style-type: none"> ● <i>Fælles skolekoncept for studieplan (niveau 1)</i> ● Studieplan (niveau 2) ● <i>Ugekalender for studieretningen</i> ● <i>Skolens kompetencekatalog</i> ● <i>Plan for introforløb</i> ● <i>Skriftlig koordinering</i> ● ... 	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; background-color: #D3D3D3;"> <tr><td>Almen Studieforbereelse</td></tr> <tr><td>Almen Sprogforståelse</td></tr> <tr><td>Naturvidenskabeligt grundf.</td></tr> <tr><td>Dansk</td></tr> <tr><td>Historie</td></tr> <tr><td>Idræt</td></tr> <tr><td>Engelsk</td></tr> <tr><td>2. fremmedsprog</td></tr> <tr><td>Kunstnerisk fag</td></tr> <tr><td>Samfundsfag</td></tr> <tr><td>Fysik</td></tr> <tr><td>Matematik</td></tr> </table>	Almen Studieforbereelse	Almen Sprogforståelse	Naturvidenskabeligt grundf.	Dansk	Historie	Idræt	Engelsk	2. fremmedsprog	Kunstnerisk fag	Samfundsfag	Fysik	Matematik
Almen Studieforbereelse														
Almen Sprogforståelse														
Naturvidenskabeligt grundf.														
Dansk														
Historie														
Idræt														
Engelsk														
2. fremmedsprog														
Kunstnerisk fag														
Samfundsfag														
Fysik														
Matematik														
Opslagstavle		<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="padding: 5px;"> Oplysninger om klassens lærere og lærerteam. Eleverne </td> </tr> </table>	Oplysninger om klassens lærere og lærerteam. Eleverne											
Oplysninger om klassens lærere og lærerteam. Eleverne														

Kompetencekatalog

1. Studie- og notateknik.
 - a. Tænkt som det indhold, studievejlederne klassisk har introduceret og fordelt mellem klassens lærere.
2. Grundlæggende læringsstrategier – herunder forberedelse.
 - a. Få en lektie for – formålsbestemt/ fokuseret (før undervisningen)
 - b. Læse en tekst – formålsbestemt/ fokuseret (før og under undervisningen)
 - c. Forberedelsesnotater (før undervisningen)
 - d. Notater lavet på klassen (under undervisningen)
 - e. Brug af notater (under og efter undervisningen)
3. IT- kompetencer.
 - a. Tænkt som det klassiske IT-basiskursus - som pt. er integreret i fag med skriftlig dimension – bestående af:
 - i. Tekstbehandling
 - ii. Regneark
 - iii. Konferencebrug (Fronter)
 - iv. Præsentationsprogram
4. Informationssøgning
 - a. Bibliotekssøgning
 - b. Brug af ordbøger, opslagsværker
 - c. Internet grundkursus
5. Grundlæggende taksonomiske begrebsforskelle:
 - a. Redegørelse til forskel fra referat
 - b. Analyse
 - c. Fortolkning /Vurdering af resultat (naturvidenskab)
 - d. Perspektivering.
6. Skriftlig udtryksfærdighed (skriftlige genrer)
 - a. Skriveprocessens faser og færdigheder.
 - b. Tænkeskrivning / formidlingsskrivning
 - c. Redegørelse og referat (dansk/fremmedsprog og samf/nat)
 - d. Essay (dansk/fremmedsprog)
 - e. Rapporten (Samfundsfag/ naturvidenskab)
7. Mundtlig udtryksfærdighed – et mindre retorik“forløb”.
 - a. Stofindsamling og organisering
 - b. Argumentation og belæg
 - c. Fremførelse / (gruppe)fremlæggelse
 - d. Særlige forhold for fag/hovedområder
8. Undervisningsformer og undervisningsadfærd (4 læringsrum + elev- og lærerroller):
 - a. Koder til klasseundervisning
 - b. Gruppe-arbejdsformer (Forløber for projektarbejdsformer)
 - c. Pararbejde

- d. Laboratorieadfærd
 - e. Forelæsning
9. Grundlæggende ligheder/ forskelle mellem de 3 hovedområders faglige metoder. Empiri og tolkning:
- a. Det naturvidenskabelige eksperiment.
 - b. Den hermeneutiske tolkning. (Kildekritik)
 - c. De samfundsfaglige data. Statistiklæsning. (Relative og absolutte tal, afbildning)
10. Personlige og sociale kompetencer, som ønskes fremmet:
- a. Parathed og vilje til undervisning
 - b. Selvstændighed og ansvarlighed
 - c. Samarbejdsevne
 - d. Evalueringskompetence – evne til selvevaluering

Skriftlig udtryksfærdighed

Skolen er forpligtet på at lave en koordineret indsats i forbindelse med elevernes skriftlige og mundtlige udtryksfærdigheder. Skriftlig og mundtlig udtryksfærdighed er samtidig kerne- og fagplaner. For at sikre, at eleverne møder et fælles sprog (eller forskellige sprog, hvis det er hensigtsmæssigt) kan skolen udarbejde et inspirationsmateriale.

- Skriftlige genrer i gymnasiet (definitioner og eksempler)
- Teknikker til procesdelen i det skriftlige arbejde (hurtigskrivning, mind-map, responsgivning)
- Teknikker til produktdelen (fx tekstlingvistikken som arbejdsredskab)
- Formalia ved skriftlige produkter (noter, kilder, citater)
- Generelle vurderingskriterier
- Evalueringsformer, jf. § 85:

Ved evalueringen af elevernes skriftlige arbejde benyttes forskellige evalueringsformer, herunder

- 1) *retning af elevernes individuelle besvarelser af opgaver og test, herunder årsprøver,*
- 2) *retning og kommentering af gruppebaserede eller individuelle skriftlige arbejder, herunder terminsprøver,*
- 3) *kommentering af delvist færdige skriftlige arbejder i en processkrivning,*
- 4) *samtaler med elever eller elevgrupper, og*
- 5) *kombinationer af ovenstående.*

Stk. 2. Rektor beslutter, hvordan evalueringen af det skriftlige arbejde foregår.

Forslag til fælles skolemateriale

- Projektarbejdsmanual (inkl. progression over de 3 år.)
- IT-kompetencer
- Grammatisk terminologi (med udgangspunkt i almen sprogforståelse)
- Om tekstlæsning (forskellige fags tekstlæsningsbegreber, -metoder mm)
- Mundtlig udtryksfærdighed (inkl. materiale til et retorikkursus med forslag til vedligeholdelse)
- Gode råd til skriftlige genrer (ex.: rapport, redegørelse, essay, analyse, ...)
- Progressionsideer (fx mht. abstraktionsniveau)
- Evaluering (materiale vedrørende forskellige evalueringsformer)

Bilag 1: Fra bekendtgørelsen

Formål: helhed og samspil

§ 1. Uddannelsen til studentereksamen er en 3-årig ungdomsuddannelse, som er målrettet mod unge med interesse for viden, fordybelse, perspektivering og abstraktion, og som primært sigter mod videregående uddannelse. **Uddannelsen udgør en helhed** og afsluttes med en eksamen efter national standard.

Stk. 2. Formålet med uddannelsen er at forberede eleverne til videregående uddannelse, herunder at de tilegner sig almindelig viden og kompetencer gennem uddannelsens kombination af faglig bredde og dybde og gennem **samspillet mellem fagene**.

Stk. 3. Eleverne skal gennem uddannelsens faglige og pædagogiske progression udvikle faglig indsigt og studiekompetence. De skal opnå fortrolighed med at anvende forskellige arbejdsformer og evne til at fungere i et studiemiljø, hvor kravene til selvstændighed, samarbejde og sans for at opøge viden er centrale.

Stk. 4. Uddannelsen skal have et dannelsesperspektiv med vægt på elevernes udvikling af personlig myndighed. Eleverne skal derfor lære at forholde sig reflekterende og ansvarligt til deres omverden: medmennesker, natur og samfund, og til deres egen udvikling. Uddannelsen skal tillige udvikle elevernes kreative og innovative evner og deres kritiske sans.

Stk. 5. Uddannelsen og **skolekulturen som helhed** skal forberede eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Undervisningen og hele skolens dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati. Eleverne skal derigennem opnå forudsætninger for aktiv medvirken i et demokratisk samfund og forståelse for mulighederne for individuelt og i fællesskab at bidrage til udvikling og forandring samt forståelse af såvel det nære som det europæiske og globale perspektiv.

Om lærerteam og studieplan

Lærerteam og studieplan

§ 60. Rektor sammensætter for hver grundforløbsklasse og for hver studieretningsklasse et **lærerteam**. Desuden kan rektor sammensætte **lærerteam** efter andre kriterier. Et **lærerteam** kan efter behov fungere i kortere eller længere tid.

Stk. 2. Rektor beslutter, hvilke opgaver der tillægges det enkelte **lærerteam** med hensyn til planlægning, gennemførelse, evaluering og udvikling.

§ 61. Rektor fastlægger efter drøftelse med den enkelte klasses **lærerteam** en overordnet **studieplan (studieplanen)** for, hvordan undervisningen løbende planlægges, gennemføres og justeres.

Stk. 2. **Studieplanen** skal indeholde en klar ansvarsfordeling mellem klassens lærere og sikre sammenhæng mellem enkeltfaglige og flerfaglige undervisningsforløb.

§ 62. **Studieplanen** skal omfatte alle klassens fag og deres samspil for derigennem at sikre progression og variation i brugen af forskellige arbejdsformer, herunder virtuelle forløb, projektarbejde og ekskursioner.

Stk. 2. **Studieplanen** omfatter almen studieforberedelse, almen sprogforståelse og det naturvidenskabelige grundforløb samt elevernes skriftlige arbejde, herunder progression i det samlede skriftlige arbejde på de enkelte studieretninger.

§ 63. **Studieplanen** skal sikre, at der er tydelige mål for elevernes opbygning af faglige, almene og personlige kompetencer som forudsætning for faglig fordybelse, studiekompetence og personlig udvikling, jf. uddannelsens formål i kapitel 1.

Stk. 2. Ud over de særfaglige mål skal **studieplanen** omfatte udviklingen af elevernes

- 1) mundtlige og skriftlige udtryksfærdighed og formidlingsevne,
- 2) grundlæggende it-kompetencer, herunder en sikring af at eleverne behersker it-baserede kommunikationsfora, og
- 3) bevidsthed om og evne til at kunne håndtere egne læreprocesser og beherskelse af forskellige arbejdsformer.

Stk. 3. Studieplanen skal sikre, at det skriftlige arbejde i fagenes samspil og i de enkelte fag, herunder fag med forhåndstildelt tid til skriftligt arbejde, jf. § 80, stk. 2, indgår med denne forhåndstildelte elevtid i en fælles plan for det skriftlige arbejde med henblik på realisering af såvel de fag-specifikke mål som målene anført i stk. 1 og 2.

Stk. 4. Studieplanen skal sikre, at elevernes arbejdsbyrde fordeles jævnt over hele uddannelsesforløbet.

§ 64. *Studieplanen* skal formidles løbende på skolens hjemmeside i overensstemmelse med bestemmelserne i lov om gennemsigtighed og åbenhed i uddannelserne m.v.

§ 65. Når undervisningen starter i et nyt fag eller på et nyt niveau, skal eleverne have forelagt en plan for undervisningen eller medvirke ved udarbejdelsen af en sådan. For de senere faser planlægger elever og lærere i fællesskab arbejdet.

§ 66. Rektor skal sikre, at der sker en koordinering af undervisningen og det skriftlige arbejde. Koordineringen skal gøre det muligt at kombinere samtidige undervisningsforløb til forskellige niveauer i samme fag i overensstemmelse med fagets mål og indholdskrav.

Uddannelsestid og arbejdsformer

§ 72. Rektor fastsætter efter drøftelse med det enkelte lærerteam rammer for uddannelsestidens anvendelse til forskellige arbejdsformer med henblik på at understøtte, at eleverne møder forskellige arbejdsformer.

Skriftligt arbejde

§ 76. Skriftligt arbejde skal både inden for det enkelte fag og på tværs af fag bidrage til elevernes kompetenceudvikling ved at

- 1) udvikle og dokumentere elevernes færdigheder og viden inden for fagområderne,
- 2) øve eleverne i at formidle fagligt stof i sproglig korrekt skriftlig form,
- 3) sikre mulighed for, at eleverne kan gennemføre en selvstændig bearbejdning af problemstillinger,
- 4) øve eleverne i at udføre en systematisk skriftlig fremstilling, herunder få mulighed for at demonstrere overblik over et fagligt stof,
- 5) bidrage til elevernes fordybelse i særlige problemstillinger, og
- 6) give grundlag for elevens og lærerens evaluering af elevens standpunkt.

Stk. 2. Rektor prioriterer anvendelsen af skriftligt arbejde i såvel det enkelte fag som i fagenes samspil og sikrer koordinering og samarbejde mellem fagene om opnåelse af målene.

§ 77. Rektor beslutter, hvilke opgaver der tillægges den enkelte lærer og det enkelte *lærerteam* med hensyn til elevernes skriftlige arbejde.

Stk. 2. Omfanget af elevernes skriftlige arbejde skal tilnærmelsesvis være ens for alle studieretninger, idet dog elevtiden i overvejende naturvidenskabelige studieretninger befinder sig i øverste del af elevtidsintervallet i § 80, henholdsvis § 91.

Stk. 3. Rektor kan dog tilgodese elever med særlige behov.

§ 84. Eleverne har i forbindelse med det skriftlige arbejde krav på jævnligt at få tilbagemelding om deres standpunkt, herunder at få en uddybet evaluering af opgavebesvarelsernes styrker og svagheder.

Stk. 2. Rektor skal jævnligt sikre sig viden om den enkelte classes styrker, svagheder og faglige niveau i det skriftlige arbejde. Rektor anvender denne viden til efter drøftelse med det enkelte *lærerteam* at sikre progression i og en hensigtsmæssig fordeling af det skriftlige arbejde.

§ 85. Ved evalueringen af elevernes skriftlige arbejde benyttes forskellige evalueringsformer, herunder

- 1) retning af elevernes individuelle besvarelser af opgaver og test, herunder årsprøver,
- 2) retning og kommentering af gruppebaserede eller individuelle skriftlige arbejder, herunder terminsprøver,
- 3) kommentering af delvist færdige skriftlige arbejder i en processkrivning,
- 4) samtaler med elever eller elevgrupper, og
- 5) kombinationer af ovenstående.

Stk. 2. Rektor beslutter, hvordan evalueringen af det skriftlige arbejde foregår.

Evalueringsplanen

§ 107. Rektor sikrer, at der udarbejdes en *evalueringsplan* for skolen. Planen skal omfatte en evaluering af *studieplanen*, herunder planlægning og gennemførelse af undervisningen for de enkelte klasser og hold og i de enkelte fag. Både rektor, lærere og elever skal deltage i evalueringen.

Stk. 2. *Planen* skal sikre, at der sker en løbende evaluering af den enkelte elev, så der sker en vurdering af elevens faglige, almene og personlige kompetencer og sikres udvikling af disse.

Stk. 3. Evalueringen sker både ud fra de mål, der er opstillet for uddannelsen som helhed, og ud fra de mål og de bedømmelseskriterier, der er opstillet for undervisningen, jf. de pågældende læreplaner.

§ 108. Undervisningen skal løbende evalueres, så elever, lærere og rektor informeres om udbyttet af undervisningen.

§ 109. Den løbende evaluering skal sikre, at den enkelte elev får et klart billede af egne styrker, svagheder og fremskridt og give grundlag for at justere undervisningen.

Stk. 2. Evalueringen skal danne grundlag for vejledning af den enkelte elev med hensyn til både faglig udvikling og udvikling af arbejdsmetoder.

Stk. 3. Resultatet af evalueringen drøftes med klassen eller holdet og med den enkelte elev og anvendes til at justere undervisningens progression og niveau i forhold til elevernes faglige formåen.

§ 110. Alle større projekter skal evalueres særskilt, og resultaterne af evalueringen forelægges rektor.

Undervisningsbeskrivelse

§ 120. Hvert *lærerteam* og lærer skal ved afslutningen af grundforløbet og ved afslutningen af et skoleår udarbejde en skriftlig undervisningsbeskrivelse for henholdsvis flerfaglige forløb og det enkelte hold eller den enkelte klasse. *Lærerteamet* og læreren skal herunder angive benyttet litteratur og andet undervisningsmateriale.

Stk. 2. Undervisningsbeskrivelserne indgår i de faglige rammer for mundtlige prøver. Lærerteamet og læreren fastlægger rammerne i samarbejde med eleverne på holdet eller i klassen. Elever, der tidligere har afsluttet et fag eller forløb på et lavere niveau eller har fået merit for en del af faget eller forløbet, kan i relevant omfang vælge at benytte de faglige rammer herfra i stedet for de fælles rammer.

Stk. 3. *Lærerteamet* og læreren skal ved udarbejdelsen af undervisningsbeskrivelsen benytte den af Undervisningsministeriet udarbejdede skabelon i det af ministeriet fastsatte format. Ministeriet kan kræve undervisningsbeskrivelserne indsendt og kan forlange, at dette skal ske i et bestemt elektronisk format.

Special- og sygeundervisning

§ 123. Elever, der har et handicap eller andre vanskeligheder, der kan sidestilles hermed, skal have tilbud om specialundervisning eller anden specialpædagogisk bistand, som imødekommer deres behov.

Stk. 2. Undervisning eller støtte tildeles eleven efter rektors konkrete vurdering af elevens behov på baggrund af sagkyndige udtalelser. Undervisningen eller støtten iværksættes efter drøftelse med eleven og elevens lærere eller *lærerteam*. Hvis eleven er undergivet forældremyndighed, skal iværksættelse ske i samarbejde med forældremyndighedens indehaver.

§ 126. Ved fravær på grund af sygdom, der forventes at vare i længere tid, skal rektor snarest og senest 2 uger (10 skoledage) efter, at eleven sidst deltog i undervisningen, rette henvendelse til eleven. Hvis eleven er undergivet forældremyndighed, skal rektor endvidere rette henvendelse til forældremyndighedens indehaver om iværksættelse af sygeundervisning.

Stk. 2. Rektor sørger for, at den nødvendige undervisning iværksættes efter aftale med eleven eller forældremyndighedens indehaver og i nødvendigt omfang elevens lærere eller *lærerteam*.

Stk. 3. Opholder eleven sig på et hospital eller anden institution, træffer rektor aftale med vedkommende institution om sygeundervisningens afvikling.

Bilag 2: Oversigt over "Note til Almen Studieforbereelse"

Noten blev udgivet som en del af udkastet til læreplanen for almen studieforbereelse. Den er overført til vejledningen.

Bilag til læreplan for Almen Studieforbereelse			
	Humaniora	Samfundsvidenskab	Naturvidenskab
beskæftiger sig med...	Det kulturelle i videste forstand	Menneskers udvikling & organisering af fælles virkelighed gn. formelle og uformelle regler og institutioner og magt-relationer	Generaliserbare fænomener og processer i naturen og i nutidens teknologiske prægede samfund
viden	Forudsætninger for og resultater af menneskers aktivitet som tænkende, følende, vurderende, handlende, symbol-brugende væsener	De menneskeskabte fællesskabers struktur, funktion og relationer til omgivelser + denne videns historiske & sociale betingethed	Spørgsmål til naturens struktur og processer & forklaringer i form af (foreløbige) teorier og love
udvikler elevernes...	Forståelse af den fællesmenneskelige og kulturelle omverden	Orienterings- og handle- evne & aktiv deltagelse i et demokratisk samfund	Indsigt i hvorledes hypo- teser opstilles og testes & evner til at generali- sere iagttagelser
empiri	Kulturprodukter i videste forstand fra fortid og nutid (sprogliche tekster, andre symbolske produkter, brugsting, begivenheder)	Elementer og strukturer der opbygger og udtrykker menneske- skabte fællesskabers organisation	Alle fænomener, der kan iagttages enten direkte gn. det menneskeliges sanser el. gn. forsøgs- apparatur og eksperimen- telle opstillinger
teorier	Beskrivelse	Generaliseringer af empirien	
metoder	Analyse Fortolkning	Kvalitative og kvantita- tive metoder	Hypotetisk-deduktive Empirisk-induktive

Bilag 3: Oversigt over de større skriftlige opgaver/prøver i stx-forløbet

Hvornår	Fag	Evaluering
Slutningen af grundforløbet	Almen studieforberedelse	Opgave/rapport (?)* 1 intern karakter. Indgår i standpunktskaraktererne (§116)
2.g	2-3 studieretningsfag	Opgave 1 intern karakter. Indgår i standpunktskaraktererne (§116)
2.g	Dansk eller historie eller begge	Opgave 1 karakter. Medtællende i årskaraktererne (§116 & bilag 4)
2.g (4. semester)	Almen studieforberedelse	En synopsis under prøvelignende former (læreplanen for AS, 4.1.2)
3.g (2 uger i perioden november-marts)	Studieretningsprojekt: 2 eller 3 fag med udgangspkt. i studieretningsfag-A + andre studieretningsfag og/eller dansk/historie	Ekstern karakter. Medtællende eksamenskarakter. (§119 & bilag 7)
3.g (emne udmeldes medio jan, synopsis afleveres 1.marts)	Almen studieforberedelse	Synopsis + mundtlig prøve (læreplanen for AS, 4.2)

* Formuleringerne i de to tekster er: §116: *Der udarbejdes en opgave i almen studieforberedelse ved afslutningen af grundforløbet.* Læreplanen for AS, stk. 4.1.1: *Grundforløbet afsluttes med intern evaluering. Skolen fastlægger de nærmere retningslinier for forløbet af evalueringen.*

